

СТЕЧАЈНА КРИВИЧНА ДЕЛА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Владимир Милетић¹

Докторанд Правног факултета Универзитета у Нишу

Апстракт

У раду се анализирају, са аспекта позитивног права и правне теорије, појам, елементи, карактеристике, обележја и облици испољавања више стечајних кривичних дела, било да су предвиђена у Кривичном законик, било да су предвиђена у Закону о стечају. Ради се о специфичним облицима незаконитог поступања одређених лица у субјектима привредног пословања којима се проузрокује стечај или лажни стечај, крши план реорганизације стечајног дужника, односно на друге различите начине оштећују имовински интереси стечајних поверилаца. На тај начин се ремети законито, ефикасно, благовремено и квалитетно привредно пословање које се одвија уз поверење свих учесника тог пословања.

Прописивањем кривичне одговорности и кажњивости за учиниоце стечајних кривичних дела у Републици Србији се, не само испуњавају обавезе из Поглавља 23. Акционог плана Републике Србије за приступање Европској унији, које се односе на спречавање и сузбијање корупције на свим нивоима, већ се доприноси и владавини права и успостављању и успешном функционисању правне државе у области привредног пословања, како у унутрашњем робном промету, тако и у спољнотрговинском пословању. Ради се о изузетно друштвено опасним облицима противправних понашања одговорних лица у субјектима привредног пословања којима се крше прописи у области законитог одвијања привредног пословања уопште или у појединим областима привреде (трговина, производња, превоз, осигурање итд.) и којима се изазива стечај или лажни стечај правних лица као субјеката привредног пословања, те на тај начин проузрокује штета имовини других правних лица или друштвеној заједници у целини.

Кључне речи: стечај, злоупотреба, правно лице, кривично дело, одговорност, казна.

¹ E-mail: vlad.miletic@gmail.com.

1. Увод

Привредна делинквенција представља укупност противправних, забрањених, кажњивих понашања физичких и правних лица (и њихових одговорних лица) којима се крше закони, други прописи и општи акти у области привредног пословања и којима се проузрокује штета (најчешће имовинског, материјалног карактера) другим физичким и правним лицима, па и целој држави, односно међународној заједници у целини. То су различити облици испољавања чињења или нечињења (пропуштања) којима физичка (предузетници) или правна лица као субјекти привредног пословања (која имају својство правног лица) у већој или мањој мери проузрокују повреде или угрожавају привреду у целини или поједине области привредног пословања: царински систем, порески систем, финансијски систем, трговину, производњу, унутрашњи робни промет, спољнотрговинско пословање, осигурање (Selinšek, 2007:218-221).

Најтежи и најопаснији облик привредне делинквенције представљају привредна кривична дела или кривична дела против привреде. Поред њих у привредну делинквенцију спадају и други пропусти или кршења у примени привредних прописа који су законима или другим правним актима проглашени за: а) привредне преступе и б) привредне прекршаје. Велики удео у привредној делинквенцији управо отпада на ове две врсте кажњивих деликата.

Привредна кривична дела су, првенствено, уперена на повреду или угрожавање друштвених односа који владају у процесу производње, вршења услуга и расподеле добара. То су различите делатности којима се повређује, угрожава или омета нормалан и законит ток процеса производње, слободно кретање људи, рада и средстава и слободно одвијање пословања и промета робе и услуга на целокупној територији Републике Србије или угрожава поверење у новац, знакове за вредност и хартије од вредности (сигурност платног промета) или се пак, повређују поједина привредна добра (Orlović, 2009: 9-25). Посебан значај са аспекта кривичноправне заштите има законитост пословања привредних субјекта и њихова имовина (Ibrahimpašić, 1956: 55-62).

2. Карактеристике привредних кривичних дела

Најтежи облик привредне делинквенције, дакле, представљају привредна кривична дела. То су кривична дела против привреде која су предвиђена у: а) Кривичном законнику², у глави двадесет другој и б)

² Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

споредном, помоћном или допунском кривичном законодавству. Као што и сам назив ове главе каже, објект заштите привредних кривичних дела је вишеструко одређен (Јовашевић, 2017:156-162). То су: а) привреда (као свеукупност привредних активности домаћих и иностраних привредних субјеката), б) јединствено тржиште Републике Србије у смислу несметаног кретања робе, средстава, новца и људи и в) финансијски, порески и царински систем (Пихлер, 1990: 79-87).

Под привредом се подразумева скуп делатности којима се остварује производња и расподела добара и врше услуге неопходне за живот људи (Гаџић, 1989: 39-41). Производња је услов постојања друштва и покретач његовог развоја. Као таква она представља непрекидан процес којим се задовољавају људске потребе за добрима и услугама, а с друге стране, којим се стварају услови за опстанак, па и даљи развој друштва у целини. Односи који владају у процесу производње, вршења услуга и расподеле добара представљају најважније друштвене односе. То је и разлог зашто се ови односи организовано уређују и усмеравају. Тако систематски уређени односи, који се заснивају на одређеној својини над средствима за производњу чине привредни систем државе (Ковчо Vukadin, 2007: 435-493).

Кривична дела против привреде треба разликовати од привредног криминалитета. У привредни криминалитет спадају, поред кривичних дела из ове главе Кривичног законика, и кривична дела која су предвиђена у другим главама Законика, којима се, поред привреде, нападају и друга друштвена добра и вредности која имају претежнији, превалентнији значај, па су она и систематизована у друге одговарајуће главе (нпр. кривична дела против имовине, службене дужности, животне средине, опште сигурности људи и имовине, безбедности јавног саобраћаја итд.) (Даничић, 2007: 1055-1078).

Према томе, привредни криминалитет је шири појам од кривичних дела против привреде. У привредни криминалитет, поред кривичних дела против привреде, улазе и друга кривична дела којима се угрожавају односи у привреди или наноси штета привредном пословању или њеним добрима, чак и када су предвиђена у споредном, помоћном или допунском кривичном законодавству (Кос, 2000: 381-398).

Већи број кривичних дела из ове главе има бланкетни карактер (Вешовић, 1981: 30-38). То значи да је за утврђивање обележја бића тих дела потребно да се консултује други закон или подзаконски пропис из области привредног права или привредног пословања, односно други општи акт. Таква дела су нпр. стечајна кривична дела, као и сва остала дела где је употребљен израз „неовлашћено” или „недозвољено”. Радња извршења

се овде састоји управо у поступању противно тим другим прописима, њиховом свесном кршењу или пропуштању, непримењивању (Orlović, Rajčić, 2007: 695-738).

Нека привредна дела имају карактер *delicta propria*, јер могу бити учињена само од стране одређених лица, лица која имају одређено законом предвиђено својство одговорног лица у привредном друштву или другом привредном субјекту (Terek, 1998: 144-146). Највећи број ових дела се може учинити само у поступању привредног друштва, установа или организација које обављају привредну делатност, а то је према члану 112. тачка 21а. КЗ свака делатност производње и промета роба, вршења услуга и обављања других делатности на тржишту ради стицања добити или остваривања другог економског интереса.

Дакле, као учинилац привредних кривичних дела у највећем броју случајева јавља се одговорно лице (Rogić Hadžalić, Novosel, 2006: 56-98). Тако се као одговорно лице према члану 112. тачка 5. КЗ (после новеле Кривичног законика³ из децембра 2012. године) сматра се лице које на основу закона, прописа или овлашћења врши одређене послове управљања, надзора или друге послове из делатности правног лица, затим лице коме је фактички поверено обављање тих послова, као и службено лице ако се не ради о кривичним делима против службене дужности (Лазаревић ет ал., 1995: 854-855).

Привредна кривична дела или кривична дела против привреде, пословања, сигурности платног промета, односно јединства тржишта су углавном умишљајна дела. Из нехата може бити учињен само мали број дела као што су: проузроковање стечаја, одавање пословне тајне, прање новца (Novoselec, 2009: 78-92).

У оквиру привредних кривичних дела се по својим специфичним карактеристикама, природи, садржини и проузрокованим последицама издвајају стечајна кривична дела. То су : а) проузроковање стечаја из члана 232. КЗ, б) проузроковање лажног стечаја из члана 232а. КЗ и в) оштећење поверилаца из члана 233. КЗ. Поред ових дела, и Закон о стечају⁴ познаје следећа стечајна кривична дела: а) пријављивање лажног потраживања из члана 204., б) необавештавање о намирењу потраживања из члана 204а., в) располагање имовином стечајног дужника после отварања стечајног поступка из члана 205. и г) лажно приказивање и прикривање чињеница у унапред припремљеном плану реорганизације из члана 206.

³ Службени гласник РС, бр. 121/2012.

⁴ Службени гласник РС, бр. 104/2009, 99/2011, 71/2012, 83/2014, 113/2017, 44/2018 и 95/2018.

3. Појам и карактеристике стечаја у праву Републике Србије

Закон о стечају Републике Србије уређује услове, начин покретања и спровођења стечаја над правним лицима (субјектима привредног пословања). Стечај се спроводи на два начина. То су: а) банкротство и б) реорганизација. Под банкротством се подразумева намирење поверилаца продајом целокупне имовине (стечајне масе) стечајног дужника као правног лица. С друге стране, реорганизација је намирење поверилаца према усвојеном плану реорганизације и то редефинисањем дужничко - поверилачких односа, статусним променама дужника или на други начин који је предвиђен планом реорганизације (члан 1.). Према законским решењима, циљ стечаја је најповољније колективно намирење стечајних поверилаца уз истовремено остваривање највеће могуће вредности стечајног дужника, односно његове имовине (Миланковић Васовић, 2017: 78-83).

Стечајно право се у Републици Србији заснива на више начела (Веселиновић, Учајев, 2015: 115-119). То су:

1) Начело заштите стечајних поверилаца - стечај омогућава колективно и сразмерно намирење стечајних поверилаца (члан 3.). У противном, постоји неки од стечајних деликата,

2) Начело једнаког третмана и равноправности – у стечајном поступку се свим повериоцима обезбеђује једнак третман и равноправан положај поверилаца истог исплатног реда, односно исте класе у поступку реорганизације (члан 4.),

3) Начело економичности - стечајни поступак се спроводи тако да омогући остваривање највеће могуће вредности имовине стечајног дужника и највећег могућег степена намирења поверилаца у што краћем времену и са што мање трошкова (члан 5.),

4) Начело судског спровођења поступка - по отварању стечајни поступак спроводи суд по службеној дужности (члан 6.),

5) Начело императивности и преклузивности - стечајни поступак се спроводи по одредбама Закона о стечају, с тим што се сходно се примењују одговарајуће одредбе закона којим се уређује парнични поступак. Прописани рокови за спровођење појединих стечајних радњи су преклузивни рокови (члан 7.),

6) Начело хитности - стечајни поступак је хитан, па нису дозвољени застој и прекид (члан 8.),

7) Начело двостепености - стечајни поступак је двостепен, осим ако је законом искључен правни лек (члан 9.) и

8) Начело јавности и информисаности - стечајни поступак је јаван и сви учесници у стечајном поступку имају право на благовремени увид у податке везане за спровођење поступка, осим података који представљају пословну или службену тајну. Закључак о подацима који представљају службену или пословну тајну доноси стечајни судија на предлог стечајног управника (члан 10).

Стечајни поступак се сходно члану 11. Закона отвара када се утврди постојање најмање једног од законом предвиђених стечајних разлога као што су: а) трајнија неспособност плаћања која постоји ако стечајни дужник не може да одговори својим новчаним обавезама у року од 45 дана од дана доспелости обавезе или ако потпуно обустави сва плаћања у непрекидном трајању од 30 дана. Постојање трајније неспособности плаћања (члан 12.) се претпоставља у случају када је предлог за покретање стечајног поступка поднео поверилац који у судском или пореском извршном поступку спроведеном у Републици Србији није могао да намири своје новчано потраживање било којим средством извршења, б) претећа неспособност плаћања која постоји ако стечајни дужник учини вероватним да своје већ постојеће новчане обавезе неће моћи да испуни по доспећу, в) презадуженост постоји ако је имовина стечајног дужника мања од његових обавеза. Ако је стечајни дужник друштво лица презадуженост не постоји ако то друштво има најмање једног ортака, односно комплементара који је физичко лице и г) непоступање по усвојеном плану реорганизације, односно ако је план реорганизације издејствован на преваран или незаконит начин. Непоступање по усвојеном плану реорганизације постоји када стечајни дужник не поступа по плану реорганизације или поступа супротно усвојеном плану реорганизације на начин којим се битно угрожава његово спровођење (Козар, 2004: 78-89).

Закон о стечају у члану 13. набраја посебне случајеве у којима се стечајни поступак обуставља или се закључује без одлагања. Наиме, ако се утврди да стечајни дужник има само једног повериоца, отворени стечајни поступак се обуставља без одлагања. Ако се пак утврди да је имовина стечајног дужника мања од висине трошкова стечајног поступка или да је имовина стечајног дужника незнатне вредности, стечајни поступак се закључује без одлагања. У овом случају стечајни судија решењем о закључењу стечајног поступка налаже стечајном управнику да уновчи имовину стечајног дужника и тако оствареним средствима покрије настале трошкове. Ако после покрића свих трошкова преостану одређена средства,

она се уплаћују у буџет Републике Србије. Само изузетно, стечајни поступак се не закључује ако поверилац или стечајни дужник поднесу захтев за спровођење поступка и ако по налогу стечајног судије подносилац захтева положи средства у висини која је неопходна за покриће трошкова стечајног поступка (Радовић ет ал., 2017: 156-171).

Но, Закон познаје и случајеве у којима се стечајни поступак уопште не спроводи (члан 14) Тако се стечајни поступак не може спровести према: Републици Србији; аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе; фондовима или организацијама обавезног пензијског, инвалидског, социјалног и здравственог осигурања; правним лицима чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе, а која се искључиво или претежно финансирају кроз уступљене јавне приходе или из републичког буџета, односно буџета аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе; Народној банци Србије; Централном регистру, депоу и клирингу хартија од вредности, као и јавним агенцијама. Поред тога, стечајни поступак банака и осигуравајућих организација се спроводи према одредбама посебног закона⁵.

Стечајни поступак спроводи суд на чијем подручју је седиште стечајног дужника. Извршне радње у стечајном поступку спроводи стечајни судија. Стечајни поступак над стечајним дужником који нема седиште у Републици Србији спроводи суд на чијем подручју је седиште главних интереса стечајног дужника. При томе је Закон о стечају у члану 17. изричито одредио органе стечајног поступка. То су: а) стечајни судија, б) стечајни управник, в) скупштина поверилаца и г) одбор поверилаца (Јовановић Затила, Чоловић, 2013: 78-83).

Стечајни поступак се, сходно члану 55, покреће предлогом повериоца, дужника или ликвидационог управника. Поверилац подноси предлог за покретање стечајног поступка у случају постојања трајније неспособности плаћања, непоступања по усвојеном плану реорганизације или уколико је план реорганизације издејствован на преваран или незаконит начин. Стечајни дужник подноси предлог за покретање стечајног поступка у случају постојања неког од стечајних разлога. Ликвидациони управник подноси предлог за покретање стечајног поступка у случајевима прописаним законом којим се уређује правни положај привредних друштава.

Стечајни судија доноси решење о закључењу стечајног поступка на завршном рочишту (члан 148.). Ако је уновчена сва имовина стечајног

⁵ Стечај се у овом случају уређује Законом о стечају и ликвидацији банака и друштава за осигурање (Службени гласник РС, бр. 14/2015.).

дужника, а постоје парнице које су у току, стечајни судија на предлог стечајног управника може донети решење о закључењу стечајног поступка. У том случају стечајни управник се именује за заступника стечајне масе стечајног дужника коју чине средства издвојена по основу оспорених потраживања и средства која се остваре окончањем парница у корист стечајног дужника. Стечајна маса региструје се у регистру стечајних маса и заступа је стечајни управник (Дукић Мијатовић, 2010: 111-124).

У случају да се парница оконча у корист повериоца оспореног потраживања, стечајни управник је дужан да одмах после правноснажности судске одлуке изврши исплату оспореног потраживања повериоцу у складу са решењем о главној деоби. У случају да се парница оконча у корист стечајне масе, стечајни управник поступа у складу са законским решењима којима се уређује спровођење накнадне деобе. Решење се објављује на огласној табли суда и у службеном гласилу, а по правноснажности се доставља регистру привредних субјеката или другом одговарајућем регистру ради брисања стечајног дужника из тог регистра.

4. Стечајна кривична дела у Кривичном законнику

Новелом Кривичног законика⁶ из новембра 2016. године извршене су обимне измене у глави двадесет другој под називом: „Кривична дела против привреде“ када је уведено више нових, односно иновирано више постојећих привредних кривичних дела, уз нову систематику, којима је у већој мери и на ефикаснији начин требало да се обезбеди законито и квалитетно привредно пословање у Републици Србији. Међу овим кривичним делима се издвајају стечајна кривична дела. То су: а) проузроковање стечаја (члан 232. КЗ), б) проузроковање лажног стечаја (члан 232а. КЗ) и в) оштећење поверилаца (члан 233. КЗ).

4.1. Проузроковање стечаја

Ово је прво стечајно кривично дело предвиђено у основном кривичном законодавству (члан 232. Кривичног законика). Оно носи назив: проузроковање стечаја. Само дело се састоји у проузроковању стечаја субјекта привредног пословања које има својство правног лица чиме се друго лице оштети: нерационалним трошењем средстава или њиховим отуђењем у бесцење; прекомерним задуживањем; преузимањем несразмерних обавеза; лакоумисленим закључивањем уговора са лицима неспособним за плаћање; пропуштањем благовременог остваривања

⁶ Службени гласник РС, бр. 94/2016.

потраживања; уништењем или прикривањем имовине или другим радњама које нису у складу са савесним пословањем (Јовашевић, 2003: 248-249). Објект заштите је, у овом случају, имовина субјекта привредног пословања које има својство правног лица.

Радња извршења кривичног дела је проузроковање стечаја субјекта привредног пословања. Овде се ради о последичној диспозицији. То значи да је радњу извршења представљају различите делатности које су подобне, довољне да доведу до стечаја привредног друштва или другог субјекта привредног пословања које има својство правног лица (Радовановић, Ђорђевић, 1977: 233-234).

За постојање овог дела је потребно да је радња извршења предузета на законом одређени начин, јер у противном нема ове инкриминације као што су: а) нерационално трошење средстава или њихово отуђење у бесцење, б) прекомерно задуживање, в) преузимање несразмерних обавеза, г) лакомислено закључивање уговора са лицима неспособним за плаћање, д) пропуштање благовременог остваривања потраживања, ђ) уништење или прикривање имовине или е) друге радње које нису у складу са савесним пословањем. Дакле, прво је законодавац таксативно набројао начине предузимања радње, да би потом „аналогично” навео да се ово кривично дело може остварити и на други начин који се може одредити као „несавесно пословање на било који начин” (Симић, Петровић, 2002:138-139).

Последица дела се јавља у виду повреде – а то је отварање стечаја (што представља и време извршења дела). Стечај је покренут када су испуњени услови из члана 11. Закона о стечају. До стечаја долази у тренутку када субјект привредног пословања није у стању да одговори својим финансијским обавезама, када су обавезе далеко веће од постојеће активе. Тиме се остварује последица у виду имовинске штете за повериоца стечајног дужника који на овај начин не може остварити своја потраживања (Мрвић Петровић, 2005: 296-297).

Извршилац дела може да буде: а) свако лице у субјекту привредног пословања – предузећу или другом правном лицу које обавља привредну делатност и б) предузетник. Правно лице које поред основне делатности обавља и привредну делатност сматра се субјектом привредног пословања само када врши ту делатност (члан 112. став 21. КЗ). У погледу кривице на страни учиниоца, потребан је умишљај. За ово је кривично дело прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

4.2. Проузроковање лажног стечаја

У члану 232а. КЗ је предвиђено друго стечајно кривично дело - проузроковање лажног стечаја. Ово дело чини лице у субјекту привредног пословања које има својство правног лица које у намери да тај субјект избегне плаћање обавеза проузрокује његов стечај привидним или стварним умањењем имовине на један од следећих начина: а) да целу или део имовине субјекта привредног пословања прикрије, привидно прода, прода испод тржишне вредности или бесплатно уступи, б) закључи фиктивне уговоре о дугу или призна непостојећа потраживања и в) пословне књиге које је субјект привредног пословања обавезан да води по закону прикрије, уништи или тако преиначи да се из њих не могу сагледати пословни резултати или стање средстава или обавеза или ово стање сачињавањем лажних исправа или на други начин прикаже таквим да се на основу њега може отворити стечај (Ђорђевић, 2011: 128).

Објект заштите је, код овог кривичног дела, имовина стечајног повериоца.

Радња извршења је вишеструко алтернативно одређена као: а) прикривање целе или дела имовине субјекта привредног пословања (премештање са места где се до тада налазила имовина и склањање на друго, непознато место), б) продаја имовине - привидно (фиктивно, лажно), в) продаја имовине испод тржишне вредности или њено уступање бесплатно другом лицу, в) закључивање фиктивних уговора о дугу или признавање непостојећих потраживања и г) прикривање пословних књига које је субјект привредног пословања обавезан да води по закону (премештање са места где су се до тада налазиле и склањање на друго непознато место), њихово уништење (делује на облик или супстанцу пословних књига тако да оне више не могу да се користе за првобитну намену), преиначење пословних књига (преправљање, кривотворење, фалсификовање) тако да се из њих не могу сагледати пословни резултати или стање средстава или обавеза или се ово стање сачињавањем лажних исправа или на други начин приказује таквим да се на основу њега може отворити стечај.

За постојање кривичног дела из члана 232а. КЗ је потребно да се радња извршења предузима: 1) у субјекту привредног пословања које има својство правног лица, 2) на законом прописани начин: а) привидно (лажно, неистинито, фиктивно у целисти или делимично) или б) стварно умањење (отуђење) имовине тог субјекта и 3) у одређеној намери – у намери да субјект привредног пословања избегне плаћање доспелих обавеза. При томе није потребно да је ова намера и остварена у конкретном случају. Но,

таква намера мора да постоји на страни учиниоца у време предузимања радње извршења и она квалификује кривицу у облику директног умишљаја (Стојановић, Перић, 2000: 220-223).

Дело је свршеном отварањем стечаја субјекта привредног пословања које има својство правног лица. Последица дела се јавља у виду повреде – а то је отварање стечаја (што представља и време извршења дела). До стечаја долази у тренутку када субјект привредног пословања није у стању да одговори својим финансијским обавезама, када су обавезе далеко веће од постојеће активе. Тиме се остварује последица у виду имовинске штете за повериоца стечајног дужника који на овај начин не може остварити своја потраживања (Мрвић Петровић, 2005: 296-297).

Извршилац дела може да буде свако лице. У погледу кривице потребан је директан умишљај који карактерише намера учиниоца да субјект привредног пословања избегне плаћање обавеза. Битно је да ова намера постоји у време предузимања радње извршења без обзира да ли је и остварена у конкретном случају. За ово је дело прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Тежи облик овог дела за који је прописана казна затвора од две до десет година постоји ако су услед предузете радње извршења наступиле тешке последице за повериоца. Када постоје „тешке последице”, фактичко је питање које суд решава у сваком конкретном случају, на бази свих субјективних околности везаних за личност учиниоца и објективних околности које се односе на учињено кривично дело, и то према тржишној вредности у време извршења дела.

4.3. Оштећење поверилаца

Последње стечајно кривично дело после новеле Кривичног законика из новембра 2016. године је предвиђено у члану 233. под називом: оштећење поверилаца. Дело се састоји у исплати дуга или на други начин стављању повериоца у повољнији положај од стране лица у субјекту привредног пословања, знајући даје тај субјект постао неспособан за плаћање, чиме се знатно оштети други поверилац (Лазаревић, 1993: 221-222).

Објект заштите у овом случају представља имовина и имовинска права повериоца стечајног дужника.

Радња извршења је алтернативно одређена као: а) исплата – измирење у целости или делимично дуга једном од поверилаца и б) стављање неког од поверилаца у повољнији положај на други начин. За постојање овог стечајног кривичног дела је важно да се радња извршења предузима:

а) од стране одређеног лица у субјекту привредног пословања које зна даје тај субјект постао неспособан за плаћање (да је инсолвентан) и б) тако да се знатно оштети други поверилац. Та знатна штета мора да буде резултат предузете радње извршења у било ком облику испољавања. Према правном схватању Кривичног одељења Врховног суда Србије⁷ које је заузето на седници одржаној 17. априла 2006. године „знатна штета” за једног или више поверилаца стечајног дужника постоји када вредност код овог кривичног дела прелази износ од 300.000 динара.

Извршилац овог дела може бити одређено лице у субјекту привредног пословања. Најчешће се ради о одговорном лицу иако Законик не користи овај израз. За основни облик дела је прописана казна затвора од три месеца до три године.

Кривично дело оштећење поверилаца има два тежа, квалификована облика испољавања (Ђорђевић, Ђорђевић, 2016: 176-177).

Први тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од три месеца до пет година (став 2.), чини лице у субјекту привредног пословања које знајући даје тај субјект постао неспособан за плаћање предузме следеће радње извршења: а) призна неистинито потраживање, б) састави лажни уговор и в) предузме другу преварну радњу (делатност довођења у заблуду или одржавања у постојећој заблуди другог лица лажним приказивањем или прикривањем правно релевантних чињеница (Чејовић, Миладиновић, 1995: 282-283). Ово би се дело могло назвати „стечајна превара”. Наиме, за његово постојање је потребно да се испуне још два елемента. То су: а) да се радња извршења предузима у одређеној намери - намери учиниоца да на овај начин изигра или оштети повериоца. Ова преварна намера мора да постоји код учиниоца у време извршења дела, без обзира да ли је она и остварена у сваком поједином случају и б) да је услед предузете радње извршења наступила последица повреде у виду оштећења (проузроковања имовинске штете у било ком обиму, износу) за повериоца (Симић, Трешњев, 2010: 174).

Други, тежи облик овог кривичног дела (став 3.) постоји ако је услед предузете радње извршења основног илиу првог тежег облика овог дела наступила тежа последица у виду : а) проузроковања штете великих размера за повериоца и б) покретања поступка принудног поравнања или стечаја оштећеног повериоца. Према правном схватању Кривичног одељења Врховног суда Србије које је заузето на седници одржаној 17. априла 2006. године „имовинска штета великих размера” постоји када вредност објекта напада код овог кривичног дела прелази износ од

⁷ Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, 1, 2006, стр. 11.

6.000.000 динара⁸. Тежа последица у овом случају – покретање поступка стечаја или принудног поравнања такође квалификује ово дело за које је прописана казна затвора од једне до осам година.

5. Стечајна кривична дела у Закону о стечају

Закон о стечају Републике Србије у глави тринаест под називом: „Казнене одредбе” предвиђа следећа кривична дела. То су, дакле, стечајна кривична дела из споредног кривичног законодавства: а) пријављивање лажног потраживања (члана 204), б) необавештавање о намирењу потраживања (члан 204а.), в) располагање имовином стечајног дужника после отварања стечајног поступка (члан 205) и г) лажно приказивање и прикривање чињеница у унапред припремљеном плану реорганизације (члан 206).

5.1. Пријављивање лажног потраживања

Ово је прво стечајно кривично дело предвиђено споредним законодавством у члану 204. Оно се састоји у пријављивању лажног потраживања суду у стечајном поступку подношењем лажних докумената или на други начин. Ово је посебан облик преваре у обављању привредног пословања, које је кривично дело иначе предвиђено у члану 223. Кривичног законика. Стога се са основом и може поставити питање оправданости увођења ове инкриминације.

Објект заштите је имовина стечајних поверилаца од могућих злоупотреба приликом намирења у стечајном поступку.

Радња извршења дела састоји се у пријављивању лажног потраживања. То је подношење писмене пријаве са потребном документацијом о свом потраживању, његовом основу, времену доспелости и укупном износу. Ова пријава потраживања треба да је у потпуности или делимично лажна, неистинита, дакле, да не одговара објективној стварности. За постојање дела потребно је испуњење још два елемента. То су: а) лажно потраживање треба да је пријављено надлежном суду у отвореном стечајном поступку и б) пријављивање лажног, неистинитог потраживања је извршено на законом одређени начин и то подношењем (предајом, непосредно у суд или посредно путем пошиљке) лажних (неистинитих) докумената или на други начин. Последица се јавља у виду апстрактне опасности по имовину стечајних поверилаца која може бити доведена у опасност предузетом радњом извршења.

⁸ Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, 1, 2006, стр. 11-12.

Учишилац дела може бити свако лице, али је то у пракси најчешће поверилац стечајног дужника. У погледу кривице потребан је умишљај. За ово је дело прописана кумулативна казна затвора од једне до три године и новчана казна у распону од 500.000 до 10.000.000 динара.

5.2. Необавештавање о намирењу потраживања

Ново стечајно кривично дело из члана 204а. носи назив: необавештавање о намирењу потраживања. Ово се дело састоји у необавештавању суда у року од осам дана о наплати свога потраживања од јемца или главног дужника у току стечајног поступка. Ово је посебан облик прикривања као кривичног дела против имовине из члана 221. Кривичног законика.

Објект заштите је имовина стечајних поверилаца која може бити угрожена неблагоприятним информацијама о намирењу.

Радња извршења је одређена као нечињење, необавештавање, потпуно или делимично непознавање суда у року осам дана. Битно је да се ово прећуткивање, несаопштавање односи на наплату свога потраживања од јемца или главног дужника. Дело је свршено протеком рока од осам дана од дана извршене наплате у току стечајног поступка. Логично је да ово необавештавање мора бити извршено из неоправданих разлога, од стране лица које је било дужно, али и које је било у могућности да о потребним информацијама обавести надлежни суд у одређеном времену.

Извршилац дела може бити стечајни поверилац. Најчешће се ради о одговорном лицу или пак лицу које води ове послове у стечајном повериоцу. У погледу кривице потребан је умишљај. За ово је дело прописана само новчана казна од 500.000 динара до 10.000.000 динара.

5.3. Располагање имовином стечајног дужника после отварања стечајног поступка

У члану 205. Закон о стечају предвиђа кривично дело: располагање имовином стечајног дужника после отварања стечајног поступка. Дело се састоји у располагању стварима и правима из стечајне масе без накнаде или уз накнаду која не одговара тржишној вредности после отварања стечајног поступка, а пре ступања на дужност стечајног управника или после именованја привременог стечајног управника, али у време док он још није ступио на дужност.

Објект заштите је имовина стечајног дужника (ствари и права из стечајне масе) чиме се угрожавају интереси поверилаца да се уопште или у одређеној мери намире из стечајне масе. Објекат напада су ствари и права из стечајне масе.

Радња извршења овог кривичног дела је одређена као располагање (отуђење, преношење на друга лица) стварима и правима из стечајне масе: а) без накнаде (безтеретно) или б) уз накнаду (теретно), али која не одговара тржишној вредности. За постојање дела је битно да се радња извршења предузима у одређено време: а) после отварања стечајног поступка, али пре ступања на дужност стечајног управника и б) после именовања привременог стечајног управника, али у време док он још увек није ступио на дужност.

Извршилац дела може да буде свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. За ово је дело прописана кумулативна казна затвора од једне до пет година и новчана казна у износу од најмање 500.000 динара. У случају да је суд у кривичном поступку утврдио да је учинилац радњу извршења дела предузео са посебном врстом побуде у виду похлепе, пожуде за прекомерним и енормним увећањем имовине или спречавањем њеног умањења (дакле, у случају постојања користољубља), прописана је споредна новчана казна у износу до 10.000.000 динара.

5.4. Лажно приказивање и прикривање чињеница у унапред припремљеном плану реорганизације

Лажно приказивање и прикривање чињеница у унапред припремљеном плану реорганизације последње је кривично дело предвиђено у одредби члана 206. Закона о стечају. Ово се кривично дело састоји у лажном приказивању или прикривању чињеница у унапред припремљеном плану реорганизације које су од значаја за доношење одлуке суда или за гласање поверилаца о плану реорганизације. И ово дело представља посебан облик прикривања као имовинског кривичног дела из члана 221. Кривичног законика.

Објект заштите је законито спровођење плана реорганизације стечајног дужника. Реорганизација се у смислу члана 155. Закона о стечају спроводи ако се тиме обезбеђује повољније намирење поверилаца у односу на банкротство, а посебно ако постоје економско оправдани услови за наставак дужниковог пословања. Она се спроводи према плану реорганизације који се сачињава у писаној форми. План реорганизације може се поднети истовремено са предлогом за покретање стечајног

поступка или након отварања стечајног поступка у складу са законом. Ако се план реорганизације подноси истовремено са предлогом за покретање стечајног поступка, тада се он назива „унапред припремљени план реорганизације”.

Радња извршења је алтернативно одређена као: а) лажно (неистинито, у целисти или делимично) приказивање, подношење, представљање и б) прикривање – прећуткивање, несаопштавање (у виду нечињења, пропуштања дужности да се саопште све неопходно потребне чињенице). За постојање овог кривичног дела је потребно испуњење још два елемента. То су: а) да се радња извршења односи на чињенице које су садржане у унапред припремљеном плану реорганизације и б) да се радња извршења односи не на било какве чињенице, већ управо на чињенице које су од значаја за доношење одлуке суда или за гласање поверилаца о плану реорганизације.

Извршилац дела може да буде свако лице. У погледу кривице потребан је умишљај. За ово је дело прописана кумулативна казна затвора од једне до пет година и новчана казна од најмање 500.000 динара. Ако се пак ради о извршењу кривичног дела са директним умишљајем који квалификује побуда користољубља на страни учиниоца, тада се споредна новчана казна може изрећи у износу до 10.000.000 динара.

6. Закључак

Од најстаријих времена историја бележи различите случајеве појавног испољавања кажњивих, противправних и забрањених понашања појединаца и група у разним сферама друштвеног живота, а посебно у области привређивања, пословања, производње и промета добара и вршења услуга. Укупност таквих недозвољених, забрањених и кажњивих понашања физичких и правних лица у области привреде, односно привредног пословања назива се привредна, економска или финансијска делинквенција.

Најтежи и најопаснији облици и видови испољавања привредне делинквенције сматрају се (поред привредних престапа привредних прекршаја) привредна кривична дела. Она су предвиђена у Кривичном законнику (права привредна дела) или у споредном, допунском кривичном законодавству (неправа привредна кривична дела, нпр.у Закону о стечају – стечајна кривична дела) за чије учиниоце – одговорна лица и правна лица су прописане казне и друге врсте кривичних санкција. Ради се о бројној групи кривичних дела са различитим облицима испољавања радње извршења (у виду нечињења – активне радње или нечињења –

пасивне радње), са различитим последицама које се огледају на привреду у целини или поједине видове, сегменте привредног пословања са намером прибављања противправне имовинске користи за учиниоца или друго физичко или правно лице.

Међу привредним кривичним делима после новеле Кривичног законика из новембра 2016. године посебно се истичу стечајна кривична дела. Ту се разликују облици и видови испољавања противправних радњи којима се проузрокује стечај или лажни (привидни) стечај субјекта привредног пословања или се оштећују интереси поверилаца у стечајном поступку. Но и Закон о стечају из 2009. године са низом новела такође у сфери споредног, помоћног, допунског кривичног законодавства познаје четири стечајна кривична дела, односно кривична дела у вези са планом реорганизације привредног субјекта. С обзиром на значај ефикасног, законитог и квалитетног сузбијања свих облика злоупотребе стечаја, стечајног поступка и оштећења интереса стечајних поверилаца у привредном пословању, као битног елемента испуњења обавеза из Поглавља 23. Акционог плана Републике Србије за приступање Европској унији, то је логично да се очекује да државни органи у наредном периоду остваре видљиве резултате.

Предузимањем радњи извршења стечајних кривичних дела из основног или допунског кривичног законодавства учинилац за себе или друго физичко или правно лице прибавља противправну имовинску корист или другоме (стечајном певриоцу) наноси имовинску штету. Учиниоцу ових дела се, поред законом прописане казне затвора и новчане казне, могу изрећи и друге врсте кривичних санкција (мере безбедности), односно посебна мера – одузимање имовинске користи која је прибављена кривичним делом.

Листа референци

(2006). *Билтен судске праксе Врховног суда Србије. Број 1*, Београд: Врховни суд Србије и Интермекс.

Веселиновић, М., Учајев, М. (2015). *Водич кроз стечај*, Београд: Студент.

Vešović, M. (1981). Problematika blanketnih krivičnih djela na štetu društvene imovine, *Pravna misao*, Sarajevo, 9-10, str.30-38.

Gačić, B. (1989). Neki novi pojavni oblici privrednog kriminaliteta, *Pravna misao*, Sarajevo, 9-10, str.39-41.

Даничић, М. (2007). Фактолошка анализа кривичних дјела привредног криминалитета у периоду 1996-2005. године на подручју Републике Српске, *Безбједност, полиција, грађани*, Бања Лука, 2, стр. 1055-1078.

Дукић Мијатовић, М. (2010). *Стечајно право*, Нови Сад: Привредна академија.

Ђорђевић, Ђ. (2011). *Кривично право, Посебни део*, Београд: Криминалистичко-полицијска академија.

Ђорђевић, М., Ђорђевић, Ђ. (2016). *Кривично право*, Београд: Пројурис.

Закон о изменама и допунама Кривичног законика, Службени гласник РС, бр. 121/2012.

Закон о изменама и допунама Кривичног законика, Службени гласник РС, бр. 94/2016.

Закон о стечају, Службени гласник РС, бр. 104/2009, 99/2011, 71/2012, 83/2014, 113/2017, 44/2018 и 95/2018.

Законом о стечају и ликвидацији банака и друштава за осигурање, Службени гласник РС, бр. 14/2015.

Ibrahimpašić, V. (1956). *Razvitak privrednokrivičnog prava, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, Sarajevo, str.55-62.

Јовановић Затила М., Чоловић, В. (2013). *Стечајно право*. Ниш: Правни факултет.

Јовашевић, Д. (2003). *Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом*, Београд: Номос.

Јовашевић, Д. (2017). *Кривично право, Посебни део*, Београд: Досије.

Kovčo Vukadin, I. (2007). *Gospodarski kriminalitet – kriminološka obilježja, Hrvatski ljetopis za kazneno parvo I praksu*, Zagreb, 2, str. 435-493.

Козар, В. (2004). *Стечајни поступак*. Београд: Савремена администрација.

Kos, D. (2000). *Kaznenopravna odgovornost za kazne na djela gospodarskog kriminaliteta, Hrvatski ljetopis za kazneno parvo I praksu*, Zagreb, 2, str. 381-398.

Кривични законик, Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/1013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

Лазаревић, Љ. (1993). *Кривично право, Посебни део*, Београд: Савремена администрација.

Лазаревић, Љ. ет ал. (1995). *Коментар Кривичног закона Републике Србије*, Београд : Савремена администрација.

- Миланковић Васовић, Љ. (2017). *Стечај*, Београд: Интермекс.
- Мрвић Петровић, Н. (2005). *Кривично право*, Београд: Службени гласник.
- Novoselec, P. (2009). *Uvodugospodarskokaznenopravo*, Zagreb: Pravnofakultet.
- Orlović, A., Pajčić, M. (2007). Policijski izvodi kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, 2, str. 695-738.
- Orlović, A. (2009). Gospodarski kriminalitet u Kaznenom zakonu – modus operandi, *Policijska i sigurnost*, Zagreb, 1, str. 9-25.
- Pihler, S. (1990). Osnovni činioci privrednog kriminaliteta i nova kriminalna politika, *Pravna misao*, Sarajevo, 3-4, str. 79-87.
- Радовановић, М., Ђорђевић, М. (1977). *Кривично право, Посебни део*, Београд: Савремена администрација.
- Радовић, В. ет ал. (2017). *Стечајно право*. Београд: Правни факултет.
- Rogić Hadžalić, D., Novosel, D. (2006). *Pokazatelji gospodarskog kriminaliteta 1998-2004. godine*, Zagreb: Narodnenovine.
- Selinšek, Lj. (2007). *Kazensko pravo, Splošni del in osnove posebnega dela*, Ljubljana: Založba GV.
- Симић, И., Петровић, М. (2002). *Кривични закон Републике Србије, Практична примена*, Београд: Службени гласник.
- Симић, И., Трешњев, А. (2010). *Кривични законик са краћим коментаром*, Београд: Инг про.
- Стојановић, З., Перић, О. (2000). *Кривично право, Посебни део*, Београд: Службени гласник.
- Terek, D. (1998). Prikaz nekih kaznenih djela vezanih za gospodarsko poslovanje, *Računovodstvo I financije*, Zagreb, 1, str. 144-146.
- Чејовић, Б., Миладиновић, В. (1995). *Кривично право, Посебни део*, Ниш: СКЦ.

Прописи и судска пракса

- Кривични законик Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/1013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.
- Закон о изменама и допунама Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 121/2012.
- Закон о изменама и допунама Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 94/2016.

Закон о стечају, *Службени гласник РС*, бр. 104/2009, 99/2011, 71/2012, 83/2014, 113/2017, 44/2018 и 95/2018.

Законом о стечају и ликвидацији банака и друштава за осигурање, *Службени гласник РС*, бр. 14/2015.

Врховни суд Србије и Интермекс (2006). Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 1, Београд: Врховни суд Србије и Интермекс.

BANKRUPTCY OFFENSES IN THE LAW OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Vladimir Miletić

PhD student, Faculty of Law, University of Niš

Summary

The paper analyzes bankruptcy offenses prescribed in Serbian legislation from the aspect of positive law and legal theory. In particular, the author focuses on the concept, elements, distinctive features, characteristics and forms of several bankruptcy offenses which are envisaged in the Serbian Criminal Code and the Bankruptcy Act. Bankruptcy offences are specific socially dangerous forms of unlawful conduct of responsible persons in business entities that cause bankruptcy or false bankruptcy, violate regulations in the field of business in general or in certain areas (trade, production, transportation, insurance, etc.), violate the bankruptcy debtor's reorganization plan, cause damage to the property interests of bankruptcy creditors or other legal entities, or in other ways harm the community as a whole. Thus, they undermine the lawful, efficient, timely and quality business operation which should entail mutual trust of all participants in business transactions.

By prescribing criminal liability and appropriate sanctions for the perpetrators of bankruptcy offenses, the Republic of Serbia has fulfilled the obligations undertaken under Chapter 23 of the the Action Plan of the Republic of Serbia for accession to the European Union, which are related to the prevention and suppression of corruption at all levels. Moreover, the provisions on bankruptcy offences also contribute to strengthening the rule of law and ensuring the efficient operation of the legal state in the field of business activities, in both internal (domestic) and foreign trade business transactions.

Keywords: bankruptcy, abuse, legal entity, criminal offense, criminal liability, penalty.